Mikko Könkkölä 1.3.2017

Lakivaliokunta

HE tuomioistuinlain ja eräiden muiden lakien muuttamisesta (HE 270/2016)

Verkostouudistus

1. Esityksessä ehdotetaan useiden käräjäoikeuksien yhdistämistä siten, että nykyisen 27 sijasta käräjäoikeuksia olisi 20. Samalla yhdistämisen seurauksena käräjäoikeuksien toimivalta eräissä laissa säädetyissä erityisasioissa järjestettäisiin osin uudelleen.

2. Ehdotus on jatkoa käräjäoikeusverkoston uudistamiselle. Vuonna 2010 käräjäoikeuksien määrä lähes puolittui nykyiseen 27:ään. Sitä ennen yksittäisiä pienempiä alioikeuksia oli parinkymmenen vuoden aikana lakkautettu ja yhdistetty muihin käräjäoikeuksiin.

3. Nyt ehdotettu uudistus järjestää uudelleen Helsingin hovioikeuspiirin käräjäoikeusverkoston, johon vuoden 2010 uudistuksessa ei puututtu. Vantaan, Itä-Uudenmaan ja Tuusulan käräjäoikeudet sekä Hyvinkään eteläiset kunnat yhdistyvät Itä-Uudenmaan käräjäoikeudeksi. Vastaavasti Länsi-Uudenmaan käräjäoikeus ja Espoon käräjäoikeus yhdistyvät Länsi-Uudenmaan käräjäoikeudeksi. Siten Uudellamaalla tulisi olemaan nykyisen seitsemän käräjäoikeuden sijasta vain kolme käräjäoikeutta, jotka olisivat kaikki merkittävän suuria (Helsinki, Itä-Uusimaa ja Länsi-Uusimaa). Lisäksi ehdotuksessa - jatkona vuoden 2010 uudistukselle - esitetään eräitä vielä jäljellä olevia pieniä käräjäoikeuksia (Keski-Pohjanmaa, Ylivieska-Raahe ja Kemi-Tornio) yhdistettäväksi isompiin käräjäoikeuksiin.

4. Esityksen mukaan verkostouudistuksen yhteydessä tullaan vähentämään myös ns. sivukanslioiden ja istuntopaikkojen määrää. Tämä toteutettaisiin oikeusministeriön asetuksella (tuomioistuinlain 2 luvun 4 §).

5. Esityksen tavoitteena on vahvistaa käräjäoikeuksia muodostamalla hallinnollisesti suurempia yksiköitä, joissa työmäärä voidaan jakaa nykyistä tehokkaammin ja tasaisemmin. Tavoitteena on sijoittaa tuomioistuimet ja niiden toimipisteet tavalla, joka turvaa oikeuden saatavuuden maantieteelliset etäisyydet ja väestön painopistealueet huomioon ottaen.

- Helsingin hovioikeus on suhtautunut verkostouudistukseen myönteisesti. Isommissa yksiköissä tuomitsemistoiminnan laatua voidaan parantaa ja toiminta voidaan järjestää entistä kustannustehokkaammin. Verkoston tiivistäminen luo paremmat edellytykset erikoistumiselle, monijäsenisen kokoonpanon käytölle sekä myös koulutuksen järjestämiselle ja siihen osallistumiselle samoin kuin tuomioistuimen johtamiselle. Lainkäytön yhtenäisyyden seurantaa ja ohjaamistakin edistää se, että käräjäoikeusyksikköjä on entistä vähemmän.

- Käräjäoikeusverkoston kehittämiselle on eteläisimmässäkin Suomessa vahvat perusteet. Runsaan 100 kilometrin etäisyydellä Helsingistä sijaitsee tällä hetkellä peräti yhdeksän käräjäoikeutta eli kolmannes Suomen käräjäoikeuksista (Helsinki, Espoo, Vantaa, Tuusula, Itä-Uusimaa, Hyvinkää, Länsi-Uusimaa, Kanta-Häme ja Päijät-Häme). Verkoston tiivistämistä puoltaa myös alueen lyhyet etäisyydet ja hyvät kulkuyhteydet. Käräjäoikeudet muodostuisivat ainakin pääosin varsin yhtenäisistä työssäkäyntialueista.

6. Kaiken kaikkiaan uudistus on järkevä ja sen voidaan myös katsoa parantavan oikeudenhoidon tasoa.

7. Tuomioistuimen sijaintipaikan merkitys on vähentynyt. Useat ihmiset eivät koskaan asioi tuomioistuimessa tai tekevät sitä enintään ani harvoin. Asiointi voidaan hoitaa oikeudenkäynti-istuntoja lukuun ottamatta sähköisesti. Muutaman kymmenen kilometrin etäisyyden kasvu tuomioistuimeen ei voi vaarantaa kenenkään oikeusturvaa. Tiheää tuomioistuinverkoston ylläpitoa tärkeämpää on sijoittaa resursseja tuomareiden määrään, ammattitaitoon sekä sähköisten järjestelmien kehittämiseen.

8. On kuitenkin syytä huomata, että kun tuomioistuinyksikköjen koko merkittävästikin kasvaa, asettaa tämä entistä suurempia vaatimuksia käräjäoikeuksien laadukkaalle ja ammattitaitoiselle johtamiselle. Mahdollisuus hakeutua esimiestehtäviin, johtamiskoulutus ja käräjäoikeuksien hallinnollisten järjestelmien kehittäminen ovat asioita, joihin on kiinnitettävä uudistusta toteutettaessa suurta huomiota. Suurten tuomioistuinyksikköjen muodostaminen on jo sinänsä vaativa hanke siihen liittyvine mitä moninaisimpine kysymyksineen. Hankkeen haastavuutta lisää entisestään se, jos samanaikaisesti toteutetaan summaaristen asioiden keskittäminen vain määrättyihin tuomioistuimiin. Uudistus vaatii siis etenkin oikeusministeriöltä ja asianomaisilta tuomioistuimilta merkittävää panostusta ja suunnitelmallisuutta.

Kielelliset oikeudet

9. Ns. kielituomareita koskeva tuomioistuinlain 10 luvun 10 § viime kädessä varmistaa sen, että uudessa Itä-Uudenmaan ja Länsi-Uudenmaan käräjäoikeuksissa on riittävä määrä ruotsinkielisiä tuomareita. Kokemuksen perusteella näihin kielituomarin virkoihin riittää

jatkossa hyvin ruotsinkielisiä hakijoita, oletettavasti Uudellamaalla jopa enemmän kuin jos kanslia sijaitsisi edelleen Porvoossa tai Raaseporissa (Tammisaaressa). Uudistus ei ainakaan tältä osin vaaranna kielellisten oikeuksien toteutumista. Hallituksen esityksen mukaan Kokkolaissa säilyisi kanslia sekä Porvoossa ja Raaseporissa istuntopaikat. Siten näissä nykyisten kanslioiden sijaintipaikkakunnalla asuvan väestön, olipa se suomen tai ruotsinkielistä, matka oikeudenkäyntiin ei kasvaisi.

10. Ruotsinkielisen väestön tarpeita varten on tärkeää, että Uudenmaan uusissa tuomioistuimissa on riittävästi henkilökuntaa, joka kykenee ruotsinkieliseen asiakaspalveluun. Mahdollista näet on, että ruotsinkielinen kansliahenkilöstö ei siirry Porvoon ja Raaseporin kanslioista työskentelemään Espooseen ja Vantaalle pitkien työmatkojen vuoksi. On selvää, että käräjäoikeuden yhdistymisestä vastuussa olevien ja tulevien päällikkötuomareiden tulee ryhtyä kaikkiin tarvittaviin toimenpiteisiin ammattitaitoisen ruotsinkielisen asiakaspalvelun turvaamiseksi. Tämän ei pitäisi olla ylivoimainen tehtävä pääkaupunkiseudun vahvoissa kasvukeskuksissa.

11. Uudistus tarkoittaa sitä, että nykyinen Länsi-Uudenmaan käräjäoikeuden tuomiopiiri yhdistymisen jälkeen kuuluu Helsingin hovioikeuden tuomiopiiriin. Muutosta haetaan siten Turun hovioikeuden asemesta Helsingin hovioikeudelta. Helsingin hovioikeudella on yli 60 tuomaria, joista tällä hetkellä kuudella on ns. kielituomarilta vaadittava ruotsin kielen taito. Tämän lisäksi muutamilla tuomareilla on niin vahva käytännön kielitaito, että he kykenevät vaivatta toimimaan esimerkiksi istunnon puheenjohtajina. Hovioikeudessa on myös ruotsinkielisiä esittelijöitä. Hovioikeudella on hyvät edellytykset käsitellä lisääntyvät ruotsinkieliset muutoksenhakemukset tavalla, joka turvaa ruotsinkielisten kielelliset oikeudet.

Asioiden keskittäminen

12. Uudistuksen mukaan eräät erityisasiat keskitettäisiin entistä harvempaan käräjäoikeuteen. Tällaisia asioita olisivat merioikeusasiat (kuuden sijasta kaksi käräjäoikeutta), ryhmäkanneasiat (viiden sijasta yksi käräjäoikeus), ulosottovalitukset (14 sijasta yhdeksän käräjäoikeutta), yrityssaneerausasiat (14 sijasta yhdeksän käräjäoikeutta) sekä sotilasoikeudenkäyntiasiat (15 sijasta kahdeksan käräjäoikeutta). Asioiden esitetylle keskittämiselle on hyvät perusteet.

Merioikeuden asiantuntijat

13. Esityksessä on ehdotettu eräitä muutoksia merioikeuden asiantuntijoita koskeviin säännöksiin, kun merioikeuslakia ehdotetaan muutenkin muutettavaksi (merioikeuslaki 21 luku 2 §). Näyttäisi siten siltä, että vanhaa asiantuntijasääntelyä on teknisesti uudistettu arvioimatta, miten se soveltuu tämän päivän prosessiin. Olisi ollut syytä arvioida,

tarvitaanko erityissäännöksiä merioikeuden asiantuntijoista, vai olisivatko uudistetun oikeudenkäymiskaaren 17 luvun säännökset asiantuntijoista riittäviä. Merioikeuden asiantuntijan asemaan voi liittyä myös epäselvyyksiä. Asiantuntija ei ole jäsen eikä perustelujenkaan mukaan kuulu ratkaisukoonpanoon. Sääntelyn perusteella voi jäädä avoimeksi se, osallistuuko hän kuitenkin päätösneuvotteluihin ja voivatko asianosaiset lausua asiantuntijan selvityksistä, joita hän ehdotuksen mukaan voisi jopa ilman tuomioistuimen pyyntöä esittää. Huomattava myös on, että hovioikeusvaiheessa ei asiantuntijoita enää ole ja asiantuntijatieto voi jäädä siellä hyödyntämättä, vaikka asia olisi samassa laajuudessa hovioikeuden käsiteltävänä.

14. Tuomioistuinlain mukaan käräjäoikeuden tuomiopiiri muodostuu yhdestä tai useammasta kunnasta (2 luku 3 §). Ehdotetun verkostouudistuksen vuoksi tuomioistuinlain 2 luvun 3 §:ää muutettaisiin siten, että käräjäoikeuden tuomiopiirinä olisi yksi tai useampi maakunta tai yksi tai useampi maakunnan kunnista. Säännöksen perusteella tuomiopiirinä voisi siten olla yksi maakunta (esim. Etelä-Karjalan käräjäoikeus), tai kaksi maakuntaa (Pohjanmaan käräjäoikeus) tai yhden maakunnan yksi kunta (Helsingin käräjäoikeus) tai useampi kunta (Länsi-Uudenmaan käräjäoikeus). Ehdotetun säännöksen sanamuoto ei kuitenkaan mielestäni näyttäisi koskevan sitä tilannetta, että käräjäoikeus muodostuu yhdestä maakunnasta ja toisen maakunnan kunnasta. Asetusluonnoksen mukaan näet Itä-Uudenmaan käräjäoikeus muodostuisi nimetyistä Uudenmaan kunnista ja sen lisäksi Kymenlaakson maakunnassa sijaitsevasta Pyhtään kunnasta. Jotta tällainen tuomiopiiri voitaisiin asetuksella muodostaa, säännöksen sanamuotoa pitäisi tämän vuoksi tarkistaa.